

Hrvoje Relja

FILOZOFIJA SVETOG AUGUSTINA
SEQUELA CHRISTI ISTINSKA JE FILOZOFIJA/MUDROST

UDK 1Augustinus, A.

Pregledni rad
Review article

Primljeno 6/2025

1. ISTINSKA JE MUDROST POSTIZANJE JEDINSTVA DUŠE S BOGOM

Za svetog Augustina filozofija je racionalni odgovor na najdublje egzistencijalno pitanje smisla. Po njemu je ljudsko življenje takvo da je iskustveno razvidno kako se sam čovjek čovjeku očituje kao racionalni tragalac za smislom svog življenja. Ljudsko iskustvo življenja ne nameće samo pitanje najdubljeg smisla življenja nego i čovjekovo življenje ljudske egzistencije daje spontani razumni, tj. zdravorazumski, odgovor o konačnom smislu stvarnosti i ljudskog življenja u njoj, a što je sveti Augustin izrekao u jednoj od svojih najpoznatijih izjava:

„Ti ga potičeš da traži radost hvaleći tebe, jer si nas stvorio za sebe, i nemirno je srce naše dok se ne smiri u tebi.”¹

Stoga je za svetog Augustina filozofija objašnjenje toga temeljenog zdravorazumskog stava o smislu kao takvom. Prva zdravorazumska spoznaja koja je pretpostavljena i prethodi izjavi o konačnom smislu spoznaja Božjeg je postojanja.

„Takva je očitost istinskog božanstva da ne može ostati potpuno skriveno od racionalnog stvorenja koje je sposobno rasuđivati. Uz izuzetak nekolicine, kod kojih je priroda previše izopačena, cijeli ljudski rod priznaje Boga kao autora ovog svijeta. I tako, kao stvoritelj ovog svijeta koji se predstavlja našem pogledu na nebu i na zemlji, Bog je bio poznat svim ljudima.”²

Dakle, za svetog Augustin ljudsko življenje u svijetu nameće čovjeku sigurni, spontani, razumni zaključak da postoji Bog koji je tvorac ovoga svijeta i nas u njemu. Stoga je agnostički i ate-

¹ Augustin, *Confess.*, 1, 1, 1. prijevod Stjepan Hosu. Svi su ostali prijevodi naši.

² Augustin, *In Jo. Ev.*, 106, 4.

stički stav plod pervertiranog srca koje je zamaglilo zdravi razum, drugim riječima, taj je stav „jedna ludost rijetkih”.³

Druga zdravorazumska spoznaja koja je pretpostavljena i prethodi izjavi o konačnom smislu jest sigurnost da svaki čovjek po svojoj naravi uvijek teži k istinskoj sreći. Za svetog Augustina neupitna je danost općeljudskog iskustva da „svaki čovjek teži sreći”,⁴ i to ne bilo kojoj sreći, nego istinskoj sreći, tj. potpunij i trajnoj sreći, koju nazivamo blaženstvom. Stoga se pitanje sreće pretvara u pitanje u čemu je čovjekovo blaženstvo i kako ga se postiže. To sveti Augustin obrazlaže kako slijedi:

- „Svi koji nemaju, tj. ne posjeduju, objekt želje nisu sretni”⁵, no nisu sretni ni svi koji posjeduju željeni objekt. Dakle, da bismo bili sretni, trebamo posjedovati željeni objekt te željeni objekt treba biti takav da nas čini istinski sretnim, tj. blaženim.
- Da bismo bili sretni, željeni objekt ne može biti prolazan i plod slučajnosti te mora biti apsolutan, tj. neovisan o bilo čemu, jer bi u protivnom to drugo o čemu bi ovisilo bilo uzrok sreće. Jasno je da je takav objekt samo i jedino Bog. „Dakle, zaključujem, tko ima Boga, sretan je.”⁶
- Posjedovanje među osobama ostvaruje se jedinstvom života prožetog potpunom međusobnom ljubavlju, a budući da su čovjek i Bog osobe, za čovjeka je posjedovanju Boga jedinstvo života ljubavi s Bogom.⁷
- Ergo: istinska je mudrost, a to je u izvornom značenju filozofija (ljubav prema mudrosti), življenje koje nas vodi životnom jedinstvu ljubavi s Bogom, tj. blaženstvu.

2. ISUS KRIST ZA ČOVJEKA JE ‘PUT I ISTINA I ŽIVOT’ (Iv 14,6)

Konačno, sveti Augustin nakon dugoga egzistencijalnog traženja, nakon tridesetogodišnjeg filozofiranja, ili bolje nakon tridesetogodišnjeg življenja filozofije, zaključuje:

Isus Krist za čovjeka je „Put i Istina i Život” (Iv 14,6). Put u ostvarenje jedinstva s Bogom, tj. put istinske mudrosti; Istina o Bogu i čovjeku i istina o načinu ostvarenja jedinstva s

³ Augustin, *Serm.*, 69, 7; usp. En. *In ps.*, 52, 2.

⁴ Augustin, *De Trin.*, 13, 20, 25.

⁵ Augustin, *De beata vite*, 2, 11.

⁶ Augustin, *De beata vite*, 2, 11.

⁷ Usp. Augustin, *De div. quaest.*, 83, 35.

Bogom, te je time Isus Krist i posljednji smisao sam Logos; Isus je za čovjeka Život jer se u njemu ostvaruje potpuno jedinstvo Boga i čovjeka.⁸

Sveti Augustin naglašava da se do te izjave, ili preciznije kazano do toga životnog stava, dolazi po vjeri u Isusa Krista. Razumsko utemeljenje takva stava sveti Augustin obrazlaže kako slijedi:

- Prvo ukazuje na to da je u našem življenju većina spoznatih istina stečena po vjeri. Po vjeri znamo da smo djeca svojih roditelja, većinu znanstvenih istina znamo po vjeri u znanstvenike i profesore koji su nas poučavali, sve povijesne istine znamo po vjeri, većinu istina koje ravnaju naše međuljudske odnose znamo po vjeri itd. Bez vjere život bi bio nemoguć.⁹
- Vjera je znanje po svjedoku, autoritetu čijoj objavi vjerujemo. Vjera je istinska spoznaja zbog razuma koji ju formira. Ni u što se ne vjeruje „ako se prvo nije promislilo da se mora vjerovati”¹⁰, „vjerovanje ne znači ništa drugo nego razmišljanje s pristankom... vjera koja nije mišljena nije vjera”.¹¹ Budući da je vjera razumni pristanak, uvijek joj nužno prethode znakovi vjerodostojnosti, tj. razumom spoznata stvarnost čija je narav takva da se shvaća kako je pristanak razuman, štoviše, da bi uskraćivanje pristanka bilo nerazumno.¹² Znakovi vjerodostojnosti ukazuju na to da je objavitelj istine istinski autoritet dostojan povjerenja.
- Primjenjujući navedeno na događaj Isusa Krista, na njegovu objavu i na život Crkve, tj. svjedočenje njegovih učenika, sveti Augustin primjećuje:
da su znakovi vjerodostojnosti dani u objavi Isusa Krista, ponajprije čudesa¹³ i proroštva¹⁴, takvi da je zdravorazumski prihvatiti kako je objavitelj sam Bog. Budući da „postoji božanski i ljudski autoritet; te da je samo božanski istinit,

⁸ Usp. Augustin, *Serm.*, 141.

⁹ Usp. Augustin, *Confess.*, 6, 5, 7-8.

¹⁰ Augustin, *De pread. Sanct.*, 2, 5.

¹¹ Augustin, *De pread. Sanct.*, 2, 5.

¹² Usp. Augustin, *De ord.*, 2, 9, 27.

¹³ „Čudima je probudio vjeru u Boga koji je bio” (Augustin, *De vere rel.*, 1, 16, 31.).

¹⁴ „[Istinita/Istinska/Prava] religija se sastoji od povijesti [u kojoj su razvidna čudesa] i proročanstva kojima se u vremenu manifestira božanska Providnost za spasenje ljudskog roda.” (Augustin, *De vere rel.*, 1, 7, 13; usp. 25, 46).

siguran i vrhovno autoritativan”¹⁵, razum nam nalaže da smo dužni potpunim pristankom prihvatiti objavu Isusa Krista.

3. *CREDO UT INTELLIGAM, INTELLIGO UT CREDAM*

Nakon što se po vjeri prihvati objava Isusa Krista, čovjek je potaknut da razumom istražuje njezin sadržaj te tako dolazi do dubljeg shvaćanja cjelokupne stvarnosti i njezina smisla, a time i samog čovjeka. Takvim promišljanjem u vjeri čovjek shvaća da vlastito blaženstvo ne može postići bez pomoći Božje, tj. bez milosti kojom na učinkovit način postaje sudionikom Kristova Otajstva. Time sveti Augustin ukazuje na to da je poniznost sastavni dio istinske mudrosti / filozofije.

Dakle, Augustinov mudrosni put ima tri koraka: prvi – razumna priprava za vjeru (*praeambula fidei*),¹⁶ tj. nužno zdravorazumska spoznaja koja proizlazi iz čovjekova susreta sa stvarnošću i Objavom; drugi – čin vjere, tj. prihvaćanje Objave; te treći – shvaćanje sadržaja vjere. Mudrosni je hod za svetog Augustina dijalektika vjere i shvaćanja: „Credo ut intelligam, intelligo ut credam” („vjerujem da bih razumio, razumijem da bih vjerovao”).¹⁷

¹⁵ Usp. Augustin, *De ord.*, 2, 9, 27.

¹⁶ Pojam *praeambula fidei* (priprava vjere) izvorno je od svetog Tome Akvinskog (usp. *Summa theologiae*, I, q. 2, a. 3.), a Enciklika *Fides et ratio* naglašava njegovu nužnost za vjeru: „Već je Prvi vatikanski koncil, obnavljajući Pavlovo učenje (usp. *Rm* 1,19-20), upravio pozornost na to da zaista postoje neke istine koje se mogu spoznati naravnim putem, dakle *filozofski*. Njihova se spoznaja se *nužno pretpostavlja da bi se mogla prihvatiti Božja objava*. [...] Neka se razmisli, primjerice, o *naravnoj spoznaji Boga*, o mogućnosti razlikovanja božanske objave od drugih pojava ili o priznanju njezine vjerodostojnosti, o ljudskom jeziku koji može, na prikladan i istinit način, govoriti i o onim stvarima koje nadilaze ljudsko iskustvo. Te istine svakoga navode da prizna postojanje nekoga puta koji je zaista *priprava za vjeru*, koji može završiti u prihvaćanju objave, a da ne skrene [razum] od vlastitih načela i vlastite autonomije.“ (Ivan Pavao II., Enciklika *Fides et ratio*, n. 67. Naš kurziv.). Važno je primijetiti da te filozofske istine nisu plod znanstvene filozofije nego one predznanstvene, koja se u navedenoj enciklici naziva implicitna filozofija, tj. zdravorazumska spoznaja koja je po sebi takva da ima metafizički doseg. Više o tome, kao i to da sveti Toma pretpostavlja predznanstvenu, zdravorazumsku spoznaju Boga i u svim svojim znanstvenim / metafizičkim promišljanjima vidi u našoj knjizi H. Relja, *Čudesna. Uvod u filozofiju i teologiju čudesna*, Crkva u svijetu, Split 2023, str. 33–37.

¹⁷ Augustin, *Serm.*, 43, 9. Prvi je dio izjave sveti Augustin preuzeo iz Vulgate (Is 7,9, prema LXX) *Se non avrete creduto, non avrete intendimento* (*Sermo* 118, 1), a drugi je, kao što smo vidjeli, izričaj same naravi vjere.

„Do spoznaje smo nužno vođeni dvama počelima: autoritetom i razumom. Vremenski gledano, autoritet dolazi na prvo mjesto, a s točke savršenosti spoznaje razum. Zapravo, počelo koje bi trebalo biti poticaj aktivnosti je jedno, a ono što se smatra ciljem je drugo.”¹⁸

U mudrosnom se hodu vjera i razum prožimlju, tj. da bi mudrosni hod bio istinski mudrosni, ne možemo odvojiti vjeru od filozofije, a ni filozofiju od vjere. Kako lijepo primjećuje Gilson za svetog Augustina: „Istinska religija, na ovaj način shvaćena, nije ništa drugo do istinska filozofija, a zauzvrat, istinska filozofija nije ništa drugo do istinska religija.”¹⁹

„Bilo koja filozofija pogana, doista, nije plemenitija od filozofije kršćana, koja je jedina prava filozofija, ako se tim imenom želi označiti proučavanje i ljubav prema mudrosti.”²⁰

ZAKLJUČAK

Upućivanje svetog Augustin k istinskoj filozofiji poziv je na stjecanje istinske mudrosti, a to je nasljedovanje Krista (*Segue-la Christ*). Kao što je rekao crkveni otac Maksim Ispovijedalc, „kršćani slijede *filozofiju Kristovu* i, slijedeći je, prakticiraju smrt ili odvojenost od sebičnosti,”²¹ postavljajući se tako na put k blaženstvu, tj. u smiraj našeg srca u Bogu za koga smo stvoreni.

„Kršćanski je nauk ‘istinska i sveta filozofija istinske pobožnosti’ (Augustin, *Contra Iul.*, 4, 14, 72.), a kršćanin je istinski filozof koji u praksi sabire plodove filozofije i postiže njezin cilj.”²²

¹⁸ Augustin, *De Ordine*, 2, 9.

¹⁹ Étienne Gilson, *Introduzione allo studio di sant’Agostino*, Marietti 1820, Bologna, 2020., str. 53.

²⁰ Augustin, *Contra Iul.*, 4, 14, 72.

²¹ Maksim Ispovijedalc, *Orationis Dominicae expositio*, PG 90, 900A.

²² A. Trapè, *Introduzione a Sant’Agostino. L’uomo*, cap. 4 [https://www.augustinus.it/vita/uomo/index.html].